

DE ZAAK MCLIBEL

INLEIDING

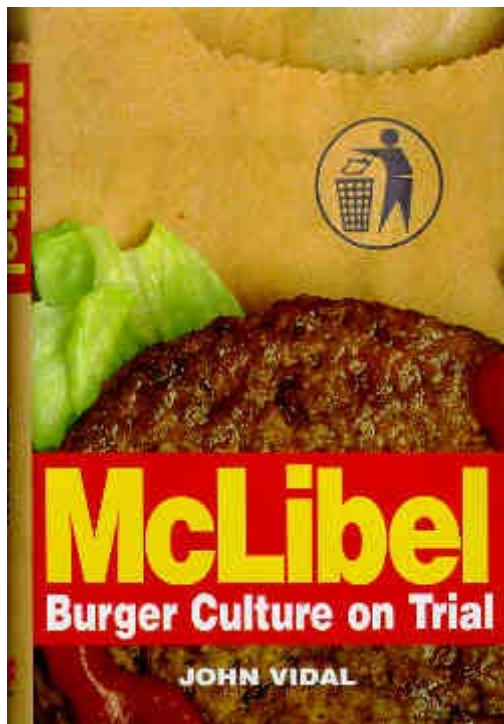
Tien jaar geleden was er de langste rechtszaak in de geschiedenis van Engeland. Het proces werd bekend als de McLibel- zaak. Hamburgerketen McDonald's had twee Greenpeace-actievoerders, Helen Steel en Dave Morris, naar de rechter gestuurd. De actievoerders hadden een folder geschreven, genaamd: Wat is er fout aan McDonald's? In de folder hadden ze de bekende Mc-Donald's boogjes staan (zie hierboven), maar dan met 'McMoord', 'McMartel', McHebberig en McWinst. Ook werd de vraag gesteld: "hoe is McDonald's verantwoordelijk voor marteling en moord?" De vraag werd als volgt beantwoord:

“Het menu van McDonald’s is gebaseerd op vlees. Ze verkopen dagelijks miljoenen hamburgers in 35 landen over de hele wereld. Dat betekent de voortdurende slacht, dag in dag uit, van dieren die uitsluitend gefokt worden en gehouden worden om omgezet te worden in de producten van McDonald’s. Sommige van hen –met name kippen en varkens—brengen hun hele leven door in de volledige kunstmatige omstandigheden van reusachtige fabrieksboerderijen, Zonder enige frisse lucht of zon, en ze kennen geen bewegingsvrijheid. Hun dood is bloedig en barbaars”.

McDonald’s was het hier niet mee eens; zij vinden dat ze in de folder onterecht beschuldigd worden van onmenselijke marteling van runderen, kippen en varkens. Dit noem je laster.

Vandaar dat McDonald’s Steel en Morris voor de rechter wilden hebben. Op internet kan je een korte samenvatting vinden van een film die over deze zaak is gemaakt. Het is wel in het Engels:

<http://nl.youtube.com/watch?v=j4yARsrDP2s>

Het hele proces duurde vooral zo lang omdat er heel veel mensen gevraagd werden om als getuigen iets over hun kennis te komen vertellen in de rechtszaak. Het aandeel van filosofen was helaas erg klein. Jammer, want die kunnen ook best iets zinnigs zeggen in deze rechtszaak. Vandaar dat jullie nu als filosofen gevraagd worden een bijdrage te leveren. In de volgende opdrachten moeten jullie nadenken over een aantal vragen die met deze rechtszaak te maken hebben. Jullie gaan door na te denken onderzoek doen. Aan het eind moeten jullie je filosofische gedachten over de zaak aan de rechter vertellen.

Alle opdrachten zijn gericht op de beantwoording van twee filosofische hoofdvragen:

- Wat is het verschil en wat is de overeenkomst tussen mens en dier?
- Is het goed of fout hoe mensen in dit geval met dieren omgaan?

We gaan er van uit dat jullie ongeveer één uur per week aan de opdrachten besteden. Hoeveel tijd maakt niet eens zo veel uit, als jullie er maar goed over nadenken.

Let bij de opdrachten steeds op de volgende punten:

- Lees de opdrachten goed!!
- Neem de tijd om na te denken
- Bespreek met elkaar je gedachten en probeer er met elkaar uit te komen. Als dat niet lukt, is dat ook niet erg.
- Stel elkaar vragen, zodat je precies begrijpt wat iemand anders bedoelt!
- Schrijf belangrijke dingen op of zet ze meteen in de computer. Dan kunnen jullie er aan het eind makkelijker één geheel van maken.
- Wanneer je een gedachte opschrijft, moet je ook altijd uit kunnen leggen waarom je iets denkt. Bijvoorbeeld: 'Ik denk dat mensen verschillen van dieren, want... (omdat...)'.
- We gaan ook een aantal bekende filosofische gedachten bespreken. Deze moet je zo leren te begrijpen, dat je ze kan verwerken in je eindpresentatie.
- Succes en veel denkplezier!

Als je nog vragen hebt, kun je me altijd mailen. Ik reageer dan binnen twee dagen: philippeboekstal@mla.msa.nl of: boekstal@xs4all.nl

VRAAG 1

Altijd als er een rechtszaak is, dan staan er op zijn minst twee partijen tegenover elkaar. Maar via een omweg kunnen het er ook meer zijn. We zien dieren eigenlijk nooit in rechtszalen, maar toch kunnen mensen wel voor die dieren opkomen. Alle betrokken partijen hebben bepaalde belangen. Belangen zeggen iets over wat mensen belangrijk vinden. Zo kun je een belang hebben bij het naar school gaan; school is bijvoorbeeld belangrijk om jezelf te ontwikkelen, een diploma te halen, om te leren samen te werken. Ook dieren kunnen misschien wel belangen hebben.

Bedenk en beschrijf welke belangen de volgende partijen in de McLibel-zaak hebben. Denk daarbij aan alle mogelijke zaken die een rol kunnen spelen zoals bijvoorbeeld ook het afval van alle verpakkingen.

- McDonald's zelf, de bazen van het bedrijf.
- Green en Morris.
- De mensen die bij McDonald's werken.
- De mensen die McDonald's bezoeken.
- De dieren die door McDonald's gebruikt worden.
- Het milieu.

VRAAG 2

In het proces van McDonald's tegen de twee Greenpeace-activisten werd gesproken over wreed gedrag tegen kippen. De broedkippen kregen weinig te eten waardoor ze voortdurend honger hebben. De kippen werden verwond door de vangsters die 600 kippen per uur in een krat moesten stoppen voor de slachterij. Een apparaat dat

zorgt voor verdoving als de keel van de kippen wordt doorgesneden, werkte niet altijd.

Als we dit soort dingen bij mensen zouden doen zouden we meteen spreken van 'onmenselijk' gedrag. Ook al doen mensen elkaar soms ook vreselijke dingen aan, het lijkt er op alsof we dat dieren toch als anders zien dan mensen.

Ook in Nederland is er een grote bio-industrie. Bio betekent 'leven' en industrie is een verzamelnaam voor fabrieken. Bio-industrie is een nieuw woord voor bepaalde moderne vormen van veeteelt. In de veeteelt gaat het om het houden en fokken van vee, zoals koeien, varkens en kippen. Koeien worden gemolken en later verkocht voor de slacht. Varkens worden vetgemest en daarna ook geslacht. En kippen zorgen behalve voor vlees ook voor eieren.

Jaarlijks worden meer dan 500 miljoen dieren gehouden in de bio-industrie. Nederland telt 60.000 bedrijven waar al deze dieren in stallen zitten. Jaarlijks maakt de Nederlandse veehouderij zo'n 3 miljoen ton vlees (1 ton = 1000 kilo!) en bijna 10 miljard eieren.

Op internetsites staan een aantal filmpjes. Deze filmpjes bevatten schokkende beelden van de bio-industrie!

<http://nl.youtube.com/watch?v=vKoeYfAviEA>

Is er nu een verschil tussen mensen en dieren, op zo'n manier dat we het normaal kunnen vinden om zo met dieren om te gaan en met mensen niet?

Om een antwoord op deze vraag te vinden moeten we na gaan denken over wat mensen zijn en over wat dieren zijn. Je kan pas een verschil vinden (als dat er is) als je van allebei weet waar je het over hebt. Om te weten wat het verschil is tussen een tafel en een stoel moet je ook eerst weten wat het allebei voor dingen zijn.

Filosofen hebben vanaf het begin dat filosofie begon, zo'n 2500 jaar geleden, nagedacht over wat de mens is. Je probeert dan een definitie te geven. Een definitie is een omschrijving, waarin je probeert duidelijk te maken *wat* iets is. Dit doe je op een manier waardoor ook duidelijk wordt waarin iets verschilt van iets anders. Dit is best moeilijk, want je moet geen dingen noemen die niet belangrijk zijn. Hoewel het

handig is, is het niet heel belangrijk voor een fiets om een fietsbel te hebben. Het blijft zonder fietsbel ook een fiets.

Zo is het onbelangrijk voor een omschrijving van de mens om te zeggen dat mensen haar hebben. Er zijn ook kale mensen.

VRAAG 3

- Maak voor jezelf de volgende zin af: "De mens is....."
- Vraag nu ook aan twee andere mensen die je kent hoe zij hierover denken. Bijvoorbeeld aan je ouders of aan je juf of meester. Schrijf dit op.
- Bespreek je eigen gedachte en die van de twee anderen vervolgens met je medeleerlingen die meedoen aan filosofie. Kijk of het lukt om samen tot één omschrijving van de mens te komen.

LICHAAM EN GEEST

In het nadenken over mens en over dier is het belangrijk om te weten hoe je over lichaam en geest denkt. Er is in ieder geval één overeenkomst tussen mens en dier: beide kennen een eigen lichaam. Het lichaam is tastbaar, want je kunt het vastpakken, voelen en ook zien.

VRAAG 4

Bespreek met elkaar de volgende vragen:

1. Heb je een lichaam of ben je een lichaam?
2. Wat zegt je antwoord op deze vraag over hoe je denkt dat de mens in elkaar zit?
3. Is je 'ik' iets anders dan je lichaam?
4. Stel deze vragen ook aan een bekende.

DE GESCHIEDENIS

Vanaf het begin van de filosofie is er veel nagedacht over de mens en over dieren. Er zijn veel verschillende gedachten, die we niet allemaal kunnen bespreken. Een paar zijn er wel belangrijk voor ons.

PLATO

Plato leefde in de 5e eeuw voor Christus. Hij dacht dat alles dat leeft pas kan leven omdat het een ziel heeft. Dus ook dieren en planten. De ziel is een niet waarneembare levenskracht. Bakstenen hebben dus geen ziel, want leven niet. Wel is er één verschil tussen de mensen en alles dat leeft; de mensenziel kan ook denken. Daarnaast is de mensenziel hetzelfde als de dierenziel; beide kunnen voelen en dingen willen, dingen prettig vinden, zoals eten, en dingen onprettig vinden, zoals pijn.

De ziel is niet waarneembaar, maar men probeert haar soms wel af te beelden.

VRAAG 5

Hoe zou Plato verklaren dat wij mensen ons verbonden kunnen voelen met dieren?

DESCARTES

Twee duizend jaar later, in de 16e eeuw, dacht René Descartes heel anders over mensen en dieren. Wij mensen kunnen denken, dieren niet. Het denken is niet stoffelijk, want we kunnen een gedachte niet vastpakken. Wel hebben mens en dier allebei een lichaam. Deze lichamen werken als een machine; de ellebogen zijn bijvoorbeeld een soort schanieren, het hart is een pomp en de longen een soort ballonnen. In een machine hebben de verschillende onderdelen invloed op elkaar. Als ik een computer aanzet, dan druk ik op een knopje en wordt er door middel van stroom wat in gang gezet. Bij dieren wordt er ook wat in gang gezet; als ik een hond een schop geef, maakt hij geluid. Maar de hond zelf weet volgens Descartes verder niets daarvan en heeft dus ook geen pijn. Net zoals een klap op de computer ook geen pijn zal doen. Computers denken niet.

Zijn dieren machines?

DE EVOLUTIE

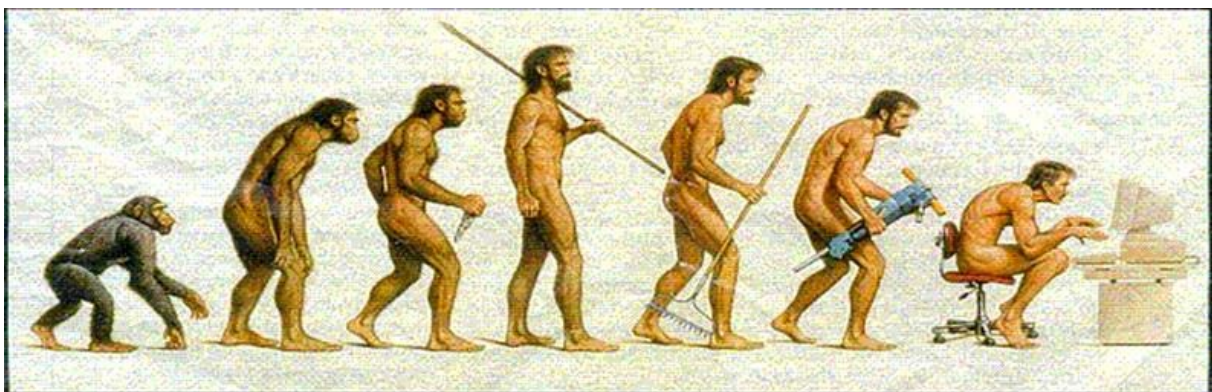
De evolutiegedachte van Charles Darwin is wereldberoemd geworden. Voor veel mensen was het aan het eind van de 19^e eeuw een grote schok. Darwin zei dat alle levende wezens zo geworden zijn door zich aan te passen aan de natuur. Als de omgeving van de natuur verandert, dan zullen de dieren ook veranderen. Want ze passen zich aan. Dit aanpassen duurt vele duizenden jaren. Dit is allemaal nodig om te overleven. Soms lukt dat niet en sterven diersoorten uit.

Zo hebben sommige diersoorten tanden om te kunnen kauwen. Andere diersoorten kunnen in het donker kijken en goed holletjes bouwen. Darwin's schokkende idee was dat wij mensen zijn voortgekomen uit apen. Wij zijn simpel gezegd gewoon ook dieren, maar dan dieren die kunnen denken. Ook denken is een middel om je aan te passen aan de omgeving, al kunnen wij door denken ook weer de natuur aan ons aanpassen.

Dankzij de hersenen kunnen we bewegen, praten, denken en voelen. Als we verder ontwikkelde apen zijn, dan zitten in onze hersenen dus ook allerlei bewegingen, geluiden en gevoelens die in andere dieren ook zitten. Niet alleen in apen, maar ook in koeien, varkens en andere zoogdieren. En daarom lijkt een hele kleine baby in de buik eerst op een visje.

Op internet kun je op de volgende site twee filmpjes bekijken, één over dolfijnen en één met een aap in de hoofdrol. Je zult zien dat deze dieren ook heel slim kunnen zijn, maar waarschijnlijk wist je dat al!

<http://filosofietrinitas.wordpress.com/2007/12/07/verschil-mens-dier/>

Somewhere, something went terribly wrong

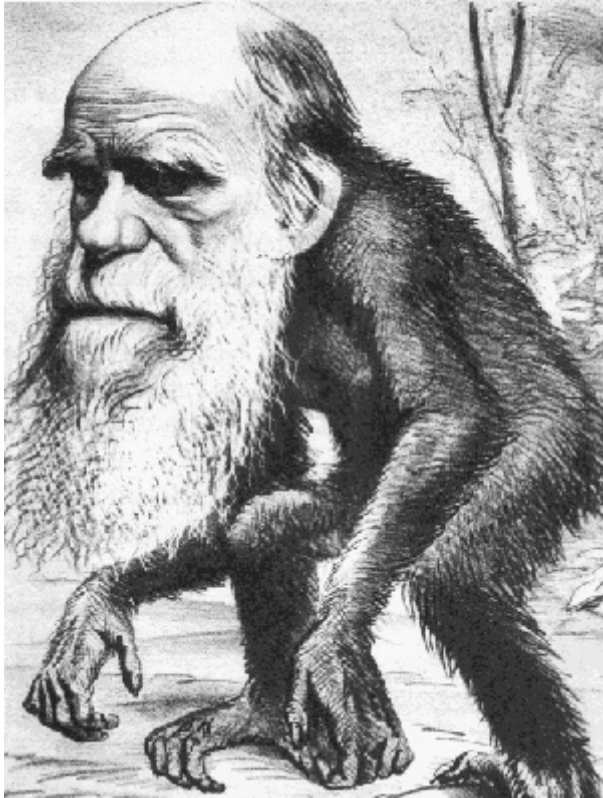
VRAAG 6

- Wat is er dierlijk aan jou of jullie?
- Zou je je jezelf een dier noemen? Waarom wel of waarom niet?

VRAAG 7

Verklaar vanuit het idee van aanpassen aan de natuur de volgende dingen:

1. Waarom zien wij mensen kleuren?
2. Waarom bestaat er angst?
3. Waarom bestaat verliefdheid?
4. Waarom kunnen mensen soms zo boos doen, zonder dat ze zelf snappen waarom ze dat doen?
5. Waarom maken mensen zich soms mooi?

Charles Darwin als halve aap

EEN VOORBEELD

Een tijd geleden moest er bij een Amsterdamse rechter een veevervoerder komen omdat hij varkens zou hebben mishandeld. Twee politieagenten hadden gezien hoe de man varkens in een andere wagen stopte. Twee varkens gingen dood, de man liet ze liggen op de loopplank en hij liet de andere varkens met schreeuwen en schoppen gewoon over de twee dode varkens klimmen. Eén van de politieagenten zei dat de dieren heel veel lawaai maakten. De varkens waren in paniek en gilden heel hard.

De vervoerder zei tegen de rechter: “varkens laden is een moeilijk vak. Varkens kruipen altijd op, onder en over elkaar. Als ik zeg, toe maar jongens, kom er maar uit, gebeurt er niets’. Daarna zei hij dat hij al twintig jaar met varkens werkt, en dat anderen er niets van snappen. Daarom haalde de rechter er iemand bij van de dierenbescherming, iemand die veel weet van varkens. Die zei dat je niet zeker kan weten of de varkens pijn hebben gehad. Om daar achter te komen, moet je ze opensnijden.. Dan kun je zien of er verwondingen zijn en of er pijn is geweest. Maar dat is natuurlijk nog erger. En varkens gillen wel vaker, ook als ze niet worden geslagen’.

De vraag is of dieren ook het soort gevoelens kunnen hebben als wij dat hebben. Ook in de McLibel zaak werd deze vraag meerdere keren gesteld.

VRAAG 8

Beantwoord met elkaar de volgende vragen.

1. Kun je er achter komen of dieren pijn hebben? Zo ja, hoe?
2. Kunnen dieren volgens Plato pijn hebben? Waarom wel of waarom niet?
3. En volgens Descartes? Waarom wel of waarom niet?
4. Wat zou Darwin antwoorden op de vraag of dieren pijn kunnen hebben?
5. Met wie ben je het meest eens? Waarom wel of waarom niet?
6. Denk je/ jullie nu anders over mens en dier dan aan het begin? Waarom wel of waarom niet?

WAT IS WAARDEVOL?

Je hebt de vraag wat mensen en wat dieren zijn. Je hebt de vraag waarin wij hetzelfde zijn als dieren en waarin we verschillen van dieren. Jullie hebben zelf antwoorden moeten bedenken. We gaan nu verder met de tweede belangrijke vraag: is het goed of fout hoe wij met dieren omgaan?

Wij mensen kunnen op allerlei manieren met andere mensen en ook met dieren omgaan. Zijn alle manieren even goed, of kunnen we bedenken dat sommige manieren beter zijn dan andere?

Wij mensen gaan er over het algemeen vanuit dat we keuzes kunnen maken. Doordat wij kunnen denken kunnen wij ook bedenken waarom iets goed is of waarom iets niet goed is. We kunnen keuzes maken. Zo kun je iedere dag kiezen wat je voor kleren aandoet. Je kunt kiezen met wie je graag om wil gaan en met wie niet.

Je kunt door te stemmen kiezen wie de bazen zijn van Nederland. Maar niet iedereen mag dat.

VRAAG 9

In Nederland mag je pas stemmen op een politieke partij, dus wie de bazen van het land worden, als je 18 bent. Waarom is dat denk je?

**Save animals from the misery of factory farming and slaughter
Eliminate animal products and start eating a plant based diet**

© veganisme.eu

WAARDE

Dingen die wij belangrijk vinden noem je waarden. We vinden het zo belangrijk dat wij vaak ons best doen om die waarde te bereiken.

Zo kunnen bepaalde spullen een waarde voor je hebben. Waarom is geld waardevol? Omdat je er dingen mee kan kopen. Waarom is school belangrijk? Omdat je er dingen leert en er later iets aan hebt. Sommige dingen kunnen ook belangrijk zijn zonder dat het ergens anders voor is. Waarom is vriendschap belangrijk? Omdat het belangrijk is voor de vriendschap en niet om er iets anders mee te bereiken. Waarom zijn mooie dingen belangrijk? Omdat mooiheid iets waardevols is, zonder dat het ergens anders voor gebruikt kan worden, zoals geld. Zo kunnen mensen ook waardevol zijn, los van wat je aan die mensen hebt voor jezelf.

VRAAG 10

- Schrijf jouw drie belangrijkste waarden op. Op nummer 1 staat de belangrijkste waarde.
- Als dieren waarden belangrijk zouden vinden, welke waarden zouden zij hebben?

VRIJHEID

Stel je voor. Je ouders hebben net een nieuwe bank gekocht. Er komt iemand op bezoek en die maakt jullie mooie nieuwe bank meteen en expres kapot. Nu hebben jullie een poes. Die maakt dezelfde bank ook kapot.

VRAAG 11

- Op wie zou je meer boos zijn, op die mens of op de poes? Waarom?
- Kunnen dieren denken jullie kiezen voor wat ze doen?

UTILISME

Hoe kun je nu bedenken wanneer iets goed is of niet? Mensen willen over het algemeen gewoon gelukkig zijn. Mensen willen zich prettig voelen, kunnen doen wat ze willen en zonder veel pijn en verdriet met anderen omgaan. Wat goed is kun je dus bedenken door te kijken naar de gevolgen van de dingen die je wel of niet doet. Wordt ik er gelukkiger van? Maar als het alleen om je eigen geluk gaat is het nog niet goed. Je moet ook letten op het geluk van andere mensen. Het gaat 'om het grootste geluk voor het grootste aantal mensen'. Als er iemand in de klas gepest wordt, dan maakt het veel uit of ik meedoe of als ik niet meedoe. De gevolgen zijn groot. Het kind dat gepest wordt, zal heel ongelukkig zijn. Je moet dus letten op het geluk dat groter moet worden. Indien dit zo is, dan is een handeling goed, ook al wordt een minderheid daardoor ongelukkiger.

De filosoof Jonathan Glover heeft het volgende geschreven in de tekst 'Het maakt geen verschil of ik het wel of niet doe'. Honderd arme mensen gaan in de middag eten. Ieder van die honderd mensen heeft honderd bonen op zijn bord. Plotseling overvallen boeven het dorp. Iedere boef pakt wat op het bord van één bewoner van het dorp ligt. De week daarna willen de boeven hetzelfde doen. Maar één van de boeven denkt na en vraagt zich af of het wel goed is wat ze doen. Hij stelt voor om van iedere bewoner van het dorp maar één boon te pikken. Want één boon maakt niet zo veel uit, dus ze pakken uit van ieder bord nog maar één boon. Ze voelen zich nu beter, want ze hebben niemand echt pijn gedaan. Het maakt niet echt uit dat ik maar één boon pik van anderen.

VRAAG 12

- Is het stelen van één boon van ieder bord volgens jou minder erg dan het stelen van honderd bonen van één bord?
- Je kunt je nu ook afvragen of het uitmaakt of je wel of geen hamburger van McDonald's eet. Maakt het uit?
- Als je let op 'het grootste geluk voor het grootste aantal mensen', waarom kun je dan het handelen van McDonald's best goedpraten?
- En als je het geluk van dieren er bij betreft?

GELUK

Onderdeel van het menselijk geluk is ook genieten. Van mooi weer, van vriendschap van lekker eten. Kunnen dieren ook gelukkig zijn? Volgens filosoof John Stuart Mill is het beter een ontevreden mens te zijn dan een tevredenheid varken. Mensen en dieren kunnen allebei pijn voelen en ook allebei genieten. Maar de mens kent een

hoger genot; wij kunnen genieten van mooie muziek, van gesprekken, van emoties en van dansen.

VRAAG 13

- Leg uit wat geluk volgens jou/ jullie is.
- Kunnen dieren volgens jullie ook gelukkig zijn? Is dit geluk van dieren anders dan bij mensen?
- Hoe beantwoorden jullie de vraag: 'Is het beter om een ontevreden mens dan een tevreden varken te zijn'?

PLICHT

Volgens de filosoof Kant hoort geluk geen rol te spelen wanneer je wilt weten wat goed is. Want mensen kunnen van alles en nog wat gelukkig worden. Het gaat er om dat je met je eigen denken weet wat goed is. Hoe kun je daar achter komen? Door de vraag te stellen: kan ik willen dat iedereen zo handelt als ik doe? Stel bijvoorbeeld dat ik iets kleins steel van iemand anders. Stel nu dat iedereen dat zou doen? Is het verstandig om dit te willen? Nee, want dan zou geen enkel bezit meer veilig zijn. De handeling stelen is niet goed. Dus moet je dat niet doen. Zo moet ik ook andere

mensen in nood helpen, ook al wordt mijn of iemand anders geluk er niet groter door. Ook al krijg ik er niets voor terug. Het is je plicht als mens.

VRAAG 14

- Mag je volgens Kant liegen? Waarom wel of waarom niet.
- Stel dat iemand bijna verdrinkt en jij kan zwemmen en bent sterk genoeg om te helpen. Moet je die persoon dan ook helpen, ook al is het een grote boef?
- Als McDonald's de vraag stelt : kan ik willen dat iedereen zo doet als ik doe, wat is volgens jullie het antwoord dat Kant zou geven?
- Is ieder mens waardevol?
- En is ieder dier waardevol? Een poes, een varken, een mug, een kakkerlak?

RECHTEN

Volgens Kant is ieder mens waardevol. Vooral omdat wij mensen zelfstandig keuzes kunnen maken en dus vrij zijn. Doordat wij kunnen kiezen, zijn wij ook verantwoordelijk. En dus zegt Kant dat je ieder ander mens ook respectvol moet benaderen. Hoewel er veel verschillen bestaan, zijn wij toch gelijk, want allemaal mens. Ieder mens is waardevol, los van het man of vrouw zijn, los van huidskleur, los van geloof of niet geloof. Omdat wij mensen zijn, zijn wij waardevol.

Hebben dieren nu een waarde, behalve dan dat er geld aan ze te verdienen valt? Als dieren pijn en genot kunnen hebben, dan hebben ze ook belangen, namelijk om te genieten en geen pijn te lijden. Maar hebben dieren ook rechten?

Mensenrechten zijn alle rechten waar je als mens of groep aanspraak op kunt maken. Aanspraak maken op een recht wil zeggen dat jij zelf mag vertellen dat je een recht hebt. Zo mag je vertellen dat jij recht hebt om te zeggen wat je denkt. Dit noemen we de vrijheid van meningsuiting. Maar omdat anderen ook rechten hebben, mag je niet zomaar mensen gaan beledigen. Zo heb je ook het recht om een godsdienst aan te hangen en het recht om te stemmen.

Bij rechten gaan we er van uit dat je die als mens gewoon bezit omdat je mens bent. Niemand kan die rechten van je afpakken, maar wel dingen doen die er tegen in gaan. Op dat moment kun je je recht eisen, bijvoorbeeld bij de rechter. Dit had McDonald's ook gedaan.

De vraag is nu of dieren ook rechten hebben. Het lastige is dat wij nog nooit een dier hebben horen zeggen: "Ik heb recht op een stuk land" of "Ik heb recht op leven".

VRAAG 15

- Hebben dieren volgens jullie recht op iets (of op meerdere dingen)? Zo Ja, wat?
- Dieren kunnen geen aanspraak maken op een recht, doordat ze niet kunnen vertellen waar ze recht op hebben. Hoe zou je dit op kunnen lossen? (zie ook: <http://nl.wikipedia.org/wiki/Dierenrechten>)

EINDPRESENTATIE

Voor de laatste bijeenkomst moeten jullie een aantal dingen voorbereiden. Een hulp daarbij zijn de antwoorden op de vragen die jullie eerder beantwoord hebben.

- Je moet vertellen hoe jullie denken over mensen en dieren. Waarin lijken ze op elkaar en waarin verschillen ze? En hebben we het over alle dieren of alleen sommige?
- Hebben dieren rechten en zo ja: waarom hebben ze rechten? Waar hebben ze recht op?
- Wat is jullie oordeel over de bio-industrie?
- Wat zeggen jullie tegen de rechter? Wie heeft er gelijk?
- Wat zou er moeten veranderen? Denk daarbij aan alle belangen die door jullie genoemd zijn bij vraag 1.

Denk eraan dat over alles wat jullie zeggen vragen gesteld kunnen worden!!!
Succes!

Hier nog wat meer informatie over de rechtszaak, maar niet altijd makkelijke teksten!
http://www.mcspotlight.org/campaigns/countries/hol/dutch_article.html

[http://www.lawandroar.nl/index.php?id=40&no_cache=1&tx_ttnews\[tt_news\]=25&tx_ttnews\[backPid\]=](http://www.lawandroar.nl/index.php?id=40&no_cache=1&tx_ttnews[tt_news]=25&tx_ttnews[backPid]=)